

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VII.

V Ljubljani 1. aprila 1867.

List 7.

S O N E T.

Kedár nastane morski piš šumeči,
Valovi divji jezno se dervíjo,
Čolnarja žalost, strah, obup moríjo,
Da sam ne vé pomoči si v nesreči, —

Zasíje kmali rešni žar blišeči:
Oblaki tamni naglo se zgubíjo,
Valovi mirni prejšnjo pot letíjo;
Sercé se mu raduje v novi sreči.

Tak včasih našo dušo vznemiruje
Mogočna strast, ki z drugo se bojuje;
Sercé togotno se kot morje ziblje.

Naenkrat, u m, tvoj bistri žar zasveti,
Potoki strastni jenjajo kipeti,
In jasni mir nam zopet sèrce gíblje.

J. Cimperman.

Čertice o izreji.

Napísal Ivan Tomšič.

Kaj je izreja? — Pod besedo „izreja“ se umé skerb in pozornost, ki jo obračamo na telo in dušo nježne mladine. Rejnik mora tedaj marljivo čuti, da se pri otrocih oboje, duh in telo, vsestransko, pametno razvíja, čedalje bolj zboljšuje in napeljuje k zaželeni popolnomasti. Iz tega se lahko umé,

da mora rejnik dobro poznati mnogoverstne strani človeškega, a posebno otroškega serca; kajti ravno temu preti veliko uim, ki le premnogokrat zamoré vse dobre kali in čutsva nedolžne mladine.

Vse pa, kar zadeva telo, je: snažnost in dobre spretnosti, katerih si človek le polagoma pridobiva. Kar tiče snažnost, niso mi znana bolja pravila, nego so ona, katerih so se držali sloviti rejniki vseh dob, in se jih deržé še dan danes ne le po ljudskih učilnicah, timveč po vseh viših šolah in učiliščih. Omenjena pravila pa velé: „Pazijo naj rejniki, da mladina v svoji vnanji obnaši ne kaže nič nesnažnega, nič nespodobnega in preprostega; gledajo naj skerbno, da je mladina lepo čedno in kar mogoče prilično oblečena, da mladina ne hodi raztergana z razmersenimi lasmi in umazanim obličjem ali rokami. Rejnik naj ne skerbí le, da si mladina prisvojuje koristnih ved, ampak skerbí naj tudi za to, da je vljudna, to je, da se zna tudi po vnanje med ljudmi lepo in dostojno obnašati, kar je v vsakdanjem družinskem življenji neogibno potrebno. Nasproti pa rejnik ne sme nikakor pustiti, da bi se mladina nosila preošabno in oholo. Nikakor ne sme rejnik terpeti, da bi mladina surovo oholost in prevzetnost izrazovala, to je, da bi le na lišp in vnanjo opravo gledala; kajti tako bi izredil obilo nespametnih in puhlih gizdalinov, ki so le na smeh pametnim ljudem“. — To so pravila za pristojnost človeškega telesa, katerih ne sme rejnik nikdar v nemar puščati, timveč mora na to pri vsaki priložnosti gledati.

Kar zadevlje dobre spretnosti, mora rejnik mladino vaditi, da se pohlevno, a nikakor ne preveč bojazljivo vede, mora jo vaditi, da stoji lepo in ravno, da se priljudno priklanja, da se varuje vseh nespodobnosti, kedar stoji ali sedi, ob kratkem — da jo napeljuje, da se vselej in povesod pametno in modro obnaša. Že pri starih in slovutih Rimljanih so se skerbno držali navédenih načel in slavni Kvintilijan pravi: „Deržimo se, da bote rami spodobno viseli, da ne bodo roke nespretne in preproste, da stoja ne bo nikomur neprijetna, da pregibljemo noge pametno in da se glava in oči s telesom vred vjemajo“. *) — Pri izreji je treba, da je rejnik previden, da otroci sami sebe

*) Ut recta sint brachia, ne indoctae rusticaeve manus, ne status indecorus, ne qua in proferendis pedibus incititia, ne caput oculique ab alia corporis inclinatione dissideant. Quint. Lib. I. c. 11.

nikoli preveč ne ljubijo, da ne pripisujejo vsega sami sebi, da nič ne delajo in nič ne govoré, kar bi druge tako ali enako žalilo; da na dalje povsod iščejo pripravne prilžnosti, kako bi delali ljudem veselje, in da vse spretnosti drugih veliko bolj cenijo, nego svoje lastne. Po teh pravilih naj bi se rejniki in učitelji strogo ravnali, ter gledali, da se jim vse dobro izide. Ako je nježna mladina vajena v omenjenih glavnih vodilih, kar tiče snažnost, vljudnost in lepo obnašo, bode gotovo v obhoji z drugimi ljudmi tako se vedela, da ne bode delala niti sebi, niti rejniku sramote. Tudi ne bi bilo odveč, ako bi rejnik svoje učence opominjal, da bi gledali ljudi, ki se pohvalno in spodobno vedejo, ter jih spodbujal, da bi jih posnemali.

Treba pa je skerbeti tudi za dušno dobro, ne samo za telesno; zarad tega mora rejnik na vse strani in vestno obdelovati tudi duhá in serce svoji skerbi izročene mladine. S samim opominovanjem in svarjenjem pa bode rejnik le kaj malo opravil pri tej nalogi. On mora mladino v prijaznih pogovorih napeljevati, da se mu nepristransko in brez hlimbe razodeva, da se ž njim prosto in svobodno brez strahú pogovarja in da mu odkriva vse svoje sile in težave; on jo mora napeljevati, da se ne zmerduje, ako jo opominja, da se mora naj pred učiti sebe poznovati, posebno ako ji kaže pregreške in napake, katerih se ima varovati; da mora še sama svoje pregreške odkrivati in jih odkritoserčno spoznavati; da mora marljivo iskati primernih sredstev, s katerimi svoje pregreške popravlja in zboljšuje, da tako čedalje bolje napreduje.

Naj mi bode dovoljeno, da postavim od vsake strani samo en zgled. Poglayne slabe lastnosti otrokove bi bile napuh in prevzetnost. Otrok govori naj raji le o sebi, se hvali, napihuje ter naj bolj dopada samemu sebi. Pri vsaki priliki govori o veljavnosti svojih staršev, svojih sorodnikov; pripoveduje o njihovem premoženji, o njihovih dobro oskerbljenih poslih, bogatem pohoštvi i. t. d., ter gleda zaničljivo druge otroke, ki so od manj premožnih staršev. Rejnik ali učitelj naj na mladino še tako malo pazi, zasledil bode vendar kmali to pregreho, ako se le z mladino prav prijazno in po domače pogovarja. Ko rejnik pri otroku zapazi gerdo prevzetnost, naj ga napeljuje z raznimi vprašanji tako daleč, da otrok najde sam svojo pregreho, in če jo tudi odkritoserčno spozná, naj rejnik razodeva svoje pravo veselje nad otrokom, ter naj ga pohvali in kaže, kako je lepo,

ako otrok svojo napako sam spozná, in da že to spoznanje veliko pripomore, da se poboljša. Ako pa otrok svojega pregreška noče spoznati, naj mu ga rejnik polagoma in previdno razkriva in sicer neposredno iz njegovih djanj in obnaše do drugih otrok, vendar pa vselej le tako, da otroka v ničemur ne žali in ga ne sramotí očitno. Pusti naj mu nekoliko časa, da pomisli, kako in kaj je govoril in kako se je vedel z drugimi. Ako se čez nekaj časa otrok zaveda svoje pregrehe, naj mu rejnik potem kaže ostudnost in surovost njegovega pregreška opominjeva je ga, da se mu bodo pametni ljudje le smejali, ako se bode še dalje tako obnašal. Kaže naj mu, kaj je pametna samoljubnost, in kaj ona zahteva od pametnega in modrega otroka. Dalje mu naj pové, da nam nespametna samoljubnost in nečimerna prevzetnost ne pridobiva spoštovanja pri pametnih in modrih ljudeh, ampak da rodí le zaničevanje in sovražstvo. Rejnik naj pojasnuje to pregreho v primerni priliki od kakega ponižnega in pohlevnega otroka, ki je tudi bogatih staršev in si je pridobil mnogo zaslug in pohvale pri modrih in veljavnih ljudeh. Dalje naj kaže, da se človeku prevzetnost bere že na obrazu, da se mu vidi na njegovi hoji in obleki, da se mu izrazuje v govorjenji in pri vsaki priložnosti, kedar se ponaša s to ali uno rečjo. Kakor hitro otrok svojo bolezen spozná, naj mu rejnik svetuje, kako naj se v prihodnje varuje, da ne bode več govoril samo o sebi, o veljavnosti svojih staršev in njihovem bogastvu, da se ne bode več povzdigoval čez druge in nikogar več žalil s hvalisanjem in oholim vedenjem; da bode zanaprej od svojih tovaršev le lepo, dobro in pametno govoril. — Po pametnem poduku naj rejnik otroka marljivo zasleduje in opazuje, kako se vede; in ako je zagotovljen, da se hvalevredno obnaša, da je opustil svoj pregrešek, naj ga pohvali in spodbuja, da svojo gerdo navado za vselej zatare in se prevzetnosti in napuha na vso moč varuje.

Drugi zgled bi bil: Otrok je len in svojeglavén, ter se noče prav nič učiti. Svojega učitelja kar nič ne spoštuje, ga ne vboga, mu nagaja, in mu v vsem nasprotuje; ni mu mar ne za opominjevanje in ne za svarivne besede, ter je čedalje bolj termast, in se vedno bolj surovo obnaša. Učitelj, ki bi moral lenuha kaznovati, kakor tudi pravično zasluži, odlaga kazen, ter očita lenuhu in svojeglavcu, da je že vso njegovo prijaznost in dobroto zgubil in da ga nima več tako rad, kakor prej, ko je

bil še pridnejši in krotkejši. — Otrok si pa iz vsega tega prav nič ne stori in noče spoznati svojega pregreška. Ako učitelj vidi, da se otrok ne poboljša, ter je še vedno terdovraten, naj ga pokliče in naj ga tako le vpraša: Kaj praviš, ljubi moj, ali mora otrok svojega učitelja vbogati, ali ne? Ali sme otrok od svojega učitelja zaničljivo govoriti? Ali je taka šola dobra in ali more napredovati, ako se bi otrokom vse dopuščalo, kar se jim zljubi? Ali bi bilo pametno, ako bi učitelj nikoli ne strahoval nepokornih in lenih otrok, in bi jim privolil, da bi delali vse po svoji volji in termi? — Tako in enako napelje učitelj otroka tako daleč, da se otrok samega sebe obsodi in spozná, da je zaslužil kazen. Otrok se vda volji učiteljevi spoznaje, da učitelj samo dobro in pravo od njega zahteva in da od nasprotovanja nima nikakoršnega dobička. Učitelj je zadovoljen, da otrok svoj pregrešek spozná, ter mu kaže v prijaznih besedah, kako da ga to veseli, in ravno zato mu odpušča zaslužen kazen. Otrok se svojega pregreška sramuje in obljubi, da učitelja ne bode zopet žalil in da se bode tudi odsihmal pridneji učil. — In res! otrok se ne bode le poboljšal, timveč tudi učitelja bo veliko bolj ljubil in spoštoval, kajti zbudilo se je v njem čutstvo do dolžnosti, ki ga ima do učitelja in šole. Ko bi bil pa učitelj otroka koj kaznoval, ne bi bil otrok svojega pregreška spoznal; pogubna nemarnost bi mu bila ostala, in znabiti bi bil še terdovratneji.

Pri enakih prilikah pa je treba, da rejnik in učitelj dobro umé, kako vladati otroška serca, jih nagibati in k dobremu napeljevati; vendar pa ne sme učitelj nikdar dalje iti, kakor le dotlej, kolikor je treba, da otroka z različnimi in pripravnimi vprašanji zavrača na pravo pot. To je ona čudna moč Sokratova, s katero je napeljeval svoje učence na pravo pot ljudskega izobraženja.

A jaz sem terdnega mnenja, da bi tudi naši učitelji in rejniki dosti dobrega zajeli, ako bi na enaki način s prijaznimi pogovori in vprašanji svoje učence napeljevali na pot pravega spoznanja. Ali ne bi bilo prav, ako bi učitelji vsaki dan nekaj časa enakim pogovorom odločili; sej se otroci na ta način tudi prav lahko urijo prav govoriti, med tem, ko svoje serce likajo in blažijo.

Učitelji in rejniki! prevdarite vse; — a kar je naj boljega, pa ohranite in spolnujte!

P a š n i k.

Šolski red. Vsako delo, tedaj tudi vsaka še tako majhna šola mora se ravnati po dobrem, premišljenem redu, če hočemo, da kaj koristi. Ni tedaj prav, če učitelj tebi nič, unemu nič, hodi v šolo in uči po vsakdanji navadi, in priganja in kermi učence sedaj na to, sedaj na uno stran, kakor mo je ravno po volji, ali kakor ga napeljujejo navadne okoliščine vsakdanjega časa. — Učitelj naj koj o začetku leta preden začne šolo, dobro prevdari, kako bo to šolsko leto po pridobljenih skušnjah bolje učil, in naj si za to napravi pameten načrt — šolski red, po katerem naj se potem na tanko ravná. Tudi učenci se morajo navaditi reda, ker red je duša pri vsakem delu.

Kako se pri otrocih jezik odpira. Učeni možje so se že večkrat trudili, da bi na tanko zvedili, kako pri otrocih glasi izvirajo, in skušnja jih je učila, da vsi otroci, tedaj brez razločka kake národnosti, ko so stari 2 — 3 leta, izgovarjajo naj ložeje te le glase: ab, ob, ub, eb, ib, ba, bo, bu, be, bi, am, om, um, em, im, ma, mo, mu, mi, ad, od, ud, ed, id, da, do, du, de, di, al, ol, ul, el, il, la, lo, lu, le, li, an, on, un, en, in, na, no, nu, ne, ni, af, of, uf, ef, if, fa, fo, fu, fe, fi, va, vo, vu, ve, vi, av, ov, uv, ev, iv, ba, ma, mam, ab, am, aba, ama, baba, dam, dama . . . Ti glasi tudi kažejo učitelju, kako naj pri prvih čerkah ravná z učenci; na drugi strani pa je to znamenje gotovo pravo, da je naš slovenski jezik naj ložeji in pripraviši za prvi poduk v šoli, ne pa ptuji, ktereга se morajo naši učenci tù pa tam komaj v šolo stopivši učiti.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XIV.

T. Kakor so se naši učenostniki večidel že sklenili v imenovanji pervega knjižnega jezika slovanskega; tako se bodo morebiti kmali zedinili tudi v popisovanji razmere, v kateri je do sedanjih sploh in posebej do slovenskega. Razun imena je sorodnost med njima pač velika.

U. Te pa tisti ne čislajo, kateri nove slovenščine do dobrega ne poznajo; ko bi jo bolje poznali, bi jo mnogi tudi dru-

gač sodili. Sicer pa mislim, da premnogi knjižniki le preveč v deblo in korenine vertajo, in da se vse premalo ozirajo na veje in mlade verbove, ki jih krepko poganja sedaj lipa slovenska.

T. Verhovi in veje so v tesni zvezi z deblom in s koreninami.

U. Res je, — pa vendar sedanji svet raji gleda na to, ktera veja bolje raste, kateri verh lepše cvete, po katerem več marljivih bučelic išče sladkega medu! I nama se je tedaj bolj ozirati na novo slovenščino ter pomenkovati, kako naj se spreminja, kako množi in olikuje.

T. O tem govori Jezičnik v svojem prej omenjenem pismu, kjer pravi, da „novoslovenščina — prava hčerka staroslovenščine — ima prva pravico do premoženja svoje matere“. Kako so umeti te besede, ti je iz dosedanjih pomenkov menda jasno.

U. „Toda vsaka stara, če prav materna, se pomladiti ne more, mertva vselej poživiti ne dá“, — piše ravno ondi, in kaže, kako naj se mika in razcvita v duhu slovenskem nova slovenščina.

T. Beri, kar pôje o tej reči Znojemski v „Novicah“ l. 1856. pod naslovom :

Stara in nova slovenščina.

U. Poleg Donave so stali
Kdaj Slovenci, pritikvali
Tù se Italii prezali,
Tam se v Carjigrad stegvali.

Učeniki od zahoda
So prišli, in od izhoda,
Razjasnili um naroda
Z znanjem večnega Gospoda.

Še je ljudstvo vere vneto
Sreče bilo vredno šteto,
Da je bilo kdaj sprejeto
V njega jezik pismo sveto.

Res po tem viharjev sile
Močno deblo so zdrobile,
In med ljudom so utihnile
Stare govorice mile.

Vender deblu rast ne mine,
Terdne le so korenine;
Vcepljene so mu novine,
Da njegovo ime ne zgine.

Save, Drave so bregovi,
Kjer se mladi cep gotovi;
V mesto starih so glasovi
Zdaj prišli slovenski novi.

Lepi veji rast pustite,
Ptuje kali ji trebite,
Sočne vejice redite,
Suhih prazno ne cepite!

Ljud sedanji ni starina,
Bil je, bode le novina;
Manj je množna rodovina,
Močna je, če je edina.

XV.

U. Poleg Donave so stali kdàj Slovenci, — kdàj neki? od kod so tje prišli? kje je bila njihova prva domovina?

T. Prva domovina je bila Slovenom in tudi Slovencem Azija, in v Aziji, pravijo, lepa Indija.

U. Oho! Zakaj neki ravno Indija?

T. Ker na to mèri, pravijo, a) jezik ali jezikovanje, b) malikovanje, c) imenovanje (Indi — Vindi), in d) narodsko popevanje! — Celó slovenska národna pesem poje:

Na svèt' lepsi ni dezele,
Ko dežela India;
Nikol zemlje ne kopajo
In tudi ne orjejo,
Pa vùnder slednje leto
Po trikrat žanjejo . . .
Nikol toča ne pobije,
In nikoli dež ne gre,

Pa li vùnder vsako jutro
Dosti hladne je rosé . . .
Pa tudi notri ne najdeš
Nikjer hudobniga serca;
K' se duh od telesa loči,
Gre koj v sveto nebó.

(Vid. Pesm. krajn. nar. I, 70.)

U. Pa je težko verjeti, da bi Sloveni najprej bili šli proti solnčnemu vzhodu, potlej pa se vernili ter podali tako de-leč proti zahodu! Kar imajo Vindi pa Indi vzajemnega, se pač lahko razlaga iz prvotnega stanu, v katerem so bili ljudje, dokler se niso razšli po svetu. Vsi Adamovi smo tudi vsi Adamovci. Tù in tam se skorej enako razvija človekova pa tudi človeška narava. — To je res, da so Sloveni v Evropo prišli iz Azije, — toda kdaj?

T. V tem se povestničarji ne vjemajo. Eni menijo, da so Sloveni prišli v Evropo že v starodavnih časih, drugi mislijo, da še le ob času splošnjega preseljevanja narodovskega, spet drugi pa terdijo, da jih je nekaj dospelo prej nekaj pa tedaj. Za Germani so se pomikali v nove selišča, in zdaj so z Romani in Germani tretji veliki narod evropski — Slovani.

XVI.

U. Kdaj so pa Slovenci dobili svoje sedanje domovje?

T.

Od prvega tukaj
Stanuje moj ród,
Če vé kdo za dru'ga,
Naj reče, odkód?

Tako pôje Vodnik, naš prvi pesnik; in res je težko povedati, kdaj in odkod so prišli Slovenci v svoje sedanje bivališča. Tudi o Slovencih se ne vjemajo povestničarji, ker eni kažejo, da so prvotni stanovavci v teh krajih, drugi učijo, da so prišli še le v šestem stoletji, spet drugi pa terdijo, da večina prvotnih stanovavcev je bila slovanskega rodú, pozneje ob času občnega preseljevanja pa so prišli novi slovenski naselniki ter se sklenili s starimi Slovenci med Donavo in Jadro, kar je jako jako verjetno (cf. Šembera, Rački, Terstenjak, Hicinger itd.).

U. Ktera pa je bila vsaj njihova prvotna domovina v Evropi?

T. V starodavnih časih so Slovenci stanovali v severozahodni Rusiji, ob ilmerskem jezeru in o virih Dnjepra, Dvigne in Volge; v četrtem stoletji so stali poleg črnega morja in v Podonavji; s koncem petega stoletja pa so začeli siliti čez Donavo proti gerškim in ilirskim deželam. V prvi polovici šestega stoletja so se skorej vseskozi bojevali z Gerki tako, da se je tresel pred njimi Carjigrad, in da so namervali pridobiti si tedaj mogočni Solun (Tesaloniko). Da so se mnogi po gerških krajih tudi stanovitno naselili, ni dvomiti. Stegvali so se torej Slovani ne le do Carjigrada, ampak celo do Soluna (Stritter v Schlözer. Nord. Gesch.) V drugi polovici šestega stoletja so prišli pod jarm silovitih Avarov ali Obrov, ki so jih hudo stiskali in pred seboj dalje proti zahodu tiščali. V Panoniji so se Slovenci vselili že z Avari vred l. 568; po vsem Noriku, po mejah Istrije in Venecije pa so se ustanovili še le pozneje ko l. 591; prvi boj z Bavarci, ki so prebivali unstran noriških mej, so imeli l. 595, in po Istriji so razsajali z Avari in Longobardi l. 598. (prim. Hicinger. Zlati Vek. str. 13.)

U. V drugi polovici šestega stoletja torej so bili Slovenci že v svojih sedanjih stanovih, kaj ne?

T. Okoli 553. l. posedejo Slovenci, ki so med črnim in hvalinskim (kapiškim) morjem popotovali in se na Ruskem pod verhoturško višino vselili, ob času narodnega preseljevanja pa se umaknili Hunom proti črnemu morju in potem ob Donavi se pomikovali proti jugu in zapadu, dežele ob Savi, Kolpi in Dravi, to je sedanje Kranjsko, Goriško - Istrijansko, Teržaško, Hrovaško, vse Koroško in veči del Štajerskega in

dolnjega Ogerskega in veliko krajev na Laškem, v Avstriji, Solnograškem in Tirolskem (cf. Zgod. slov. naroda. sp. J. Terdina).

U. Doklej so neki segli na Laško?

T. Na jugu so Sloveni se preseljevali združeni z Germani. Tako je sledila velika truma Slovenov l. 568. iz Panonije, današnjega Ogerskega za kraljem Longobardov Albojnom na zgornjo italijansko deželo; zmagali so z združenimi močmi carigradsko vojsko in si lepo deželo laško med seboj razdelili. Longobardi, katerih je bilo več po številu, so posedli lepši del pridobljene češke zemlje od genoveškega morja semkaj do reke Adige; Sloveni pa kot slabiji del, in pa še za to, da bi bližej bili bratom svojim, posedli so sedanjo benečansko deželo. Od teh Slovenov se je prihranila do današnjega dne le mala peščica okoli 40000; ti so današnji benečanski Slovenci, ki stanujejo v gorah med Vidmom in Čedadom na strani reke Dera do Rezije ob bregih reke Nadiže in na desni strani Soče. Drugi pa, ki so se bili razširili po lepi Furlanii, ti so se vsi pofurlanili. Na te so se opirali drugi Slovenci, ki so bivali v sedanjem Primorskem, na Koroškem in v sosednih krajih Tirola, na Kranjskem, celem Štajarskem, na obeh straneh Donave v sedanji nadvojvodini avstrijski in na zahodnjem Ogerskem. (vid. dr. Tonkli v Nov. 1863.)

III.

Pisma slovenskemu učitelju.

Serčni prijatelj!

S potresom pričela sva opazovati prirodo; idiva tedaj danes zopet dalje, ter pogledjva drugo veličastno prikazen, ktera pa gotovo ne bode zbujala strahú v najinih sercih, marveč čudenje do neskončno modrega Stvarnika, ki toliko milijonov in milijonov svetov ohranjuje in vlada, pa tudi naj manjšega červička v prahu ne pozabi. Ako hočeš to prikazen bolje poznati, spremljaj me v mislih v severne tečajne dežele, kjer dolge noči pokrivajo zemljo in od hudega mraza vsa priroda oterpne. Res, da namav tečajnih deželah ne bode tako prijazno solnce sijalo, kakor v Jugoslaviji na obalih jadranskega morja, ali na bregovih dereče Save, pa tolaži se s tem, da bodo tù tudi vse

strasti s solncem vred zatonile. Tukaj, dragi moj, našla bodeva vse mirno in tiho, kakor v samotni božji hiši o večernem času, kedar je solnce že slovo vzelo od zemlje in le tu in tam še kak oblaček od zadnjih žarkov večerne zarje še nekoliko odseva. Zdelo se ti bode, kakor bi bil prišel v velikansko svetišče, v kojega prostore nekako neznano solnce meče svojo svetlobo, in res je taka. Ljudstva tečajnih krajev, ktera toliko časa pogrešajo oživljajočega solnca, imajo tudi drugo solnce, ki pa ne peče in ne greje, pa tudi ne poživlja zemlje, ampak le čarobno razsvetluje mirne kraje, in to solnce, dragi moj, imenuje se „severna svetloba“. Pogled na nebo brez solnca te bode tako ganil, da boš popolnoma pozabil svojih tovaršev in prijateljev, in se boš vedno oziral na nebo in daljni prizor, iz za kterega vstajalo bode še le čez dolgo časa pravo solnce. Dan je podoben svetlemu mraku; vendar ni toliko svetlo, da bi mogel čitati. Ko pa ti prekratki dan mine, prilesketajo na nebu neštevilne luči. Včasih naredí se čez nebo obok enak mavrici iz bledega iskrajočega plamena, in v podobi valov neizrečeno hitro sim in tje šviga, pa hipoma zopet zgine, in tamna noč pokrije zopet zemljo; na to se zračje nenadoma napolni z nekako ognjeno svetlobo, in pri tej priči se nebo ožari s srebrosvitlim bliščem, ki ga veter v oblacih sim in tje preganja. Neznansko hitro potezajo se včasih ognjene proge, prešinjajo v malo minutah nebeški obok in zginjajo na južnem prizoru. V podobi žarečega venca se vidi zopet drugikrat nad temenom visoko v zraku velika svetloba, ki se ti zdi, da prihaja vedno nižjeji, pa — nenadoma zopet zgine. Naj raji se prikaže severna svetloba, če ni vetra, vendar se ti dostikrat naj lepše prikaže, kedar veter vleče od jugovzhoda, kajti v dolgem pa ozkem curku razprostira se čez nebo, ter utone v jugozahodu. Misli si v daljavi unstran gorá velik požar; noč naj bo, in ti stojiš na kakem nizkem gričku, ter gledaš dalje to svetlobo; glej, ravno tako se pokaže tudi severna svetloba, le s tem razločkom, da se ona dviguje potem do nadglavnika, in se med tem časom tako spreminja, da ti popis ne more dovolj natančne podobe naslikati in vtisniti ti zapopadka te veličastne prikazni. Pa ne le na jasnem, ampak tudi na malo pooblačenem nebu vidi se severna svetloba. Alks. Humbold pravi, da je vidil enkrat temnorumen plamen, ki se je od severozapada pomikal in večkrat malo postal, in vse to zdelo se

mu je, kakor bi bil to blišč druge večje svetlobe. „Pogledal sem kviško,“ pravi dalje, „in opazil sem malo svetlobico nad seboj, ali komaj se je to zgodilo, že je bila vsa širjava po nebu razsvetljena, kakor bi bilo solnce naglo prisijalo iz za tamnih oblakov. Drugi dan bilo je oblačno, in gosto je snežilo. Proti koncu meseca novembra bilo je bolj mraz, nebo pa bolj jasno in od severne zarje (aurora borealis) tako svetlo, da sem vidil brati“.

Težko je zvediti, zakaj se prikaže severna svetloba. Da se o merzli in jasni noči severna luč naj lepše pokaže, obhaja me misel, da je vzroka iskati tudi v elektriki, kakor pri potresih in ognjenih gorah. Laponci mislijo, da se severna svetloba naredi iz bezmernih kupov arnikov v tečajnem morji, kajti kedar jih velike ribe preganjajo, pravijo, da se hitro obernejo, morje naganja strašne valove, in pri tem se nareja fošforična svetloba, ki se v zraku odseva. Mnogo vrah živi tudi med prostim ljudstvom, tako, postavim, misli Laponec v spreminjajoči svetlobi v čudnih njenih žarkih in v njeni hitrosti videti svoje sorodnike; kajti, ko gleda on na migljajoče nebo, zamisli se, ter pravi: „Oj! moj rajni oče, mati, sestra, brat, prijatelj!“ kakor mu domišljija podobe iz svetlobe v njegovo serce slika. Pri drugih prilikah mislijo tudi videti vruga in druge duhove med svojo pomerlo rodovino. Kaj čudno je, da ravno to verujejo tudi severni Amerikanci. Oni pravijo, da vidijo v valovih te svetlobe duhove svojih prijateljev; kedar je severna svetloba posebno leskeča, da se barve spreminjajo in delajo podobe in ko se lega naj lepše presukava, se Laponec veseli, ker misli, da se takrat njegovi prijatelji posebno radujejo. Severna svetloba pa tudi ondotnim deželam veliko koristi; po nji namreč ljudstvo prerokuje vreme in veter, in skušnje poterjujejo, da jo največkrat zadene. Ako je svetloba enako čez nebo razširjena in je bolj bleda, premikanje ne hitro, med tem, ko je lepo vreme, pravijo, da bo vreme še dalje tako ostalo. Ako vidijo severno svetlobo nizko na severnih krajih neba, ki ima posebno podobo, ali če hitro sim in tje šviga, ako plamen poprek neba naredi obok, enak mavrici, rekel ti bo Laponec: „Kmalı bode divji vihar. Ravno to ti bo on tudi rekel, ako se severna svetloba zelo spreminja. Če opazuješ tečajne dežele bolj na tanko, prepričal se bodeš, da tamkej ni ravno prijetno živeti; strašna zima, tuleči viharji in dolge noči gotovo bi te dolgočasilo, po-

tem pa zopet dolgi dnevi, ki so meseca marca, ne bili bi ti po volji, in vendar Laponec strastno ljubi svojo merzlo domovino ter zadovoljen z derježem tudi on srečno živi. Njegova domišljija ni tako živa, kakor naša in drugih južnih narodov; s puško na rami vidiš tam moža zavitega v velikanskem kožuhu koračiti po samotni planjavi; glej, to je prebivavec tečajnih dežel na lovu. Če pogledaš od tukaj v pekočo Arabijo, našel bodeš enako na severji Laponca, tū Arabca s svojo puščavsko ladijo, z velblodom; prepričal se boš, da je temperament Arabčev ves drugačen od tečajnozemca; njegova domišljija je živa, njegov um bister; on ti ostane strasten prijatelj, pa tudi ako ga razžališ, strašen sovražnik. Dragi moj, kaj praviš, ali bi ne bilo takim ljudem, ki vedno tožijo, da ga nimajo zvestega prijatelja, dobro svetovati, v arabske puščave si ga iskat hoditi ali pa takim, ki se radi kavsajo, v merzlo Rusijo potovati? —

Kaj ne, Hrabroslave, midva pa bova kakor najina domovina tudi zmerna; v dnevih tuge in nesreče se bodeva tolažila, ob času sreče pa se s svojimi veselila, pa nikdar neizmirno ne plakala in se radovala, sej imava dobrega očeta, ki pozná najine reve, in jih bode tudi zljajšal o svojem času. Tedaj toliko za danes; drugikrat pa zopet kaj drugega, ker vem, da te veselé moja pisma. Da si mi srečen!

Tvoj

zvesti

V Ljubljani 1. aprila 1867.

Jože Mikeljnov.

Dopisi in novice.

Iz Ljubljane. M. M. Naša „Laibaherica“ v svojem 67. listu odgovarja „Novicam“, in med drugim tudi pravi na 432. strani: „De facto ist die slovenische Sprache die alleinige Unterrichtssprache in den Trivialschulen, die vorwiegende in den Hauptschulen.“ Da se po šolah na kmetih v slovenskem jeziku podučuje, je resnično, sej tudi drugače ne more biti, sicer bi bila šola nēma; nemščina se pa tudi tukaj — vendar le malokje — vsiljuje v šolo. Zakaj neki ne? Slovenski otroci so toliko bolj učeni od drugih Adamovih otrok, da materinski jezik že do dobrega znajo, kedar v šolo pridejo; le nemškega še ne znajo. Da bi pa slovenski jezik po glavnih šolah prevladal in pretehtoval, se dosihmal še ni zgodilo, — mogoče, da se kedaj zgodi. — Slovenski jezik se le toliko čišla, kolikor je neogibljivo potre-

ben, da svojemu gospodarju, nemškemu jeziku, gladko pot pripravlja. Svet se je do dobrega prepričal, da po tistem načinu, po katerem so slovenski otroci morali nemški govoriti, ali pa molčati, se ne doseže ničesar; tedaj so privolili, da slovenski otroci smejo slovenski govoriti. Da se pa ne naučé preveč slovenščine, in da se Nemcem ne godí naj manjša krivica, zato se je že skerbelo, in se tudi sedaj skerbi. Ker pa v navadnem življenji pravimo, da števila naj bolj glasno govoré, naj pa tudi tukaj pričajo.

Osnova učnega navoda za glavne šole l. 1851., ktera še danes veljá, nam kaže te la števila:

Slovenski jezik se podučuje v I. razredu 1. polleta v prvih dveh mescih 18 ur; v treh zadujih mescih 8, nemščina 5 ur, drugega polleta pa ima slovenščina 8, nemščina pa 5 ur.

V II. razredu je slovenskemu jeziku odločenih 6 ur, nemškemu 5 ur.

V III. razredu se podučuje slovenščina 4, in nemščina 8 ur. Številjenje se podučuje v nemškem jeziku; učni jezik je nemški.

V IV. razredu se podučuje slovenščina 4 ure; nemščina pa 8 ur. Učni jezik je sploh nemški, razun kersanskega nauka, svetopisemskih zgodob in evangelij za Slovence; Nemci se učé poljubno. Ako postavimo to vse vkup, dobimo naslednja števila:

Ima ur na teden	slovenščina	nemščina
v I. razredu	8	5
v II. razredu	6	5
v III. razredu	4	8
v IV. razredu	4	8
v k u p	22	26

Ker je bila pa pozneje v šole vpeljana „Slovensko-nemška gramatika“, ki ima slovensko-nemške in nemško-slovenske vaje, in sedaj tudi za II. in III. razred slovenska vodila s pridjano nemško terminologijo, veljá „de facto“ naj več sedaj to le število:

Ima ur na teden	slovenščina	nemščina
v I. razredu	9	4
v II. razredu	3	8
v III. razredu	3	9
v IV. razredu	2	9
v k u p	17	30

Kdor koli je kedaj poslušal šolska spraševanja po glavnih šolah, prepričati se vendar mora, da prevlada nemščina, da se slovenščina le obdeluje, ker se brez nje shajati ne more.

Da je vlada v tej reči veliko storila, da je sedanje šolske knjige tudi s protigovorom učiteljev v staro kopito zaritih vpeljala, da sedaj ni prepovedano tudi nekoliko slovenski razlagati, je resnično, in se mora po pravici spoznati. Kedar enkrat potihne ta strastni prepir v narodnih zadevah, bo svet tudi spoznal in čislal takošno prizadevanje; resnično je pa tudi, da do ravnopravnosti jezikov na glavnih šolah s tem še nismo prišli, in da de facto nemščina prevlada po šolah. Ravnopravnost je v principu izgovorjena, de facto pa je še ni. Sedanja slovenščina po šolah nemškutarjem še vse preveč po moškovi-tarstvu diši; tistim pa, ki se deržé cesarjeve besede in slovesno izrečenih obljub, to še ni zadosti, to je le zarja veselejšega dneva; sedanja doba je le prestopna doba. Dokler se po srednjih in višjih šolah ne izverši ravnopravnost jezikov, je, se vé da, to tudi po glavnih šolah nemogoče; sleherni učitelj se mora ravnati po učnem načertu; on mora skerbeti, da se otroci v nemščini izurijo, da morejo po višjih šolah napredovati; ravno zato mora pa slovenščino bolj zanemarjati, da mu ostane dovolj časa za nemščino. Da se po sedanji učilni poti otroci bolje v nemškem jeziku izurijo, kakor nekdanj, se razumé samo po sebi, ker se nemškega jezika nekoliko na podlagi materne-ga jezika učé; pa tudi v slovenščini niso čisto tujci, ako ima učitelj serce in glavo za materinski jezik.

V drugo, kar piše „Laibaherica“ se ne vtikujemo, da nam kdo ne očita: „Čevljar, ostani pri svojem kopitu!“ — samo poglejmo, kaj je jedro vsega tega jezikovega prepira! Teorija je jalova, in kdor ne vé, zakaj se poteguje, je aboten. Nemci na Kranjskem dobro vejo, zakaj jim gre. Da to zvemo, ne poslušajmo tega, kar stranke govorite, ampak, kako in za kaj delate. Ko bi ravnopravnost jezikov popolnoma veljala, bi se nemški vradniki in učitelji na Kranjsko prišedši morali učiti slovenskega jezika, ako bi hotli tukaj služiti; tega pa nikakor nočejo, tedaj raji jezik in narod zaničujejo. Kdo bi jim neki verjel, da jim je blagor Kranjceev pri sercu, ker imajo vedno celi slovar psovk za slovenščino pripravljenih in slovenski jezik le takrat govoré, kedar se hočejo ljudem prikupiti!

Da se imamo nemškemu jeziku v marsikterih rečeh zahvaliti, ne tajimo; a premislimo, da omike niso iznajdili Nemci, ampak ta je kosnopolitna; vsi narodi imajo pravico do nje; in poginil bo le tisti národ, kateri omike sprejeti noče; vsaki národ pa splošno omiko spreminja v svojo.

Če pa tedaj narodnjaki tirjajo, da slovenski národ, kateri živi po volji božji in cesarjevi v deželi svojih prededov, kateri davke plačuje in deželo brani, kakor drugi narodi, tudi v prihodnje ostane slovenski, se krepi in da njegov jezik zadobiva pravico v šoli in pisarnici, je menda to pravično in pošteno. Čemu tedaj reč spreobračati in natolcevatí možake, kateri se zato potegujejo!

Prepirala sta se enkrat kranjski Slovenec in kranjski Nемеc o národnosti; poslednjič pa reče Slovenec Nемcu: „Ti se lahko poteguješ za slavo svoje Nемеčije in za prednosti in obveljavo nemškega

jezika; bogat si in nimaš otrok; moji sinovi bodo pa svoj kruh iskali v domači deželi, in če ostane vse nemško, kakor je bilo večidel dosihmal, ne bo ga več kruha za domačina v domači deželi, in Slovenec bo za durmi gledal, ko bodo drugi pri bogati mizi se gostili“. — Konečno pristavimo: Na slovenski zemlji najde vsak gostaljubljen dom; spoznava naj pa ljudstvo in njegov jezik; vsako hujskanje, natolcevanje in vsaka strast bo potem prenehala; kajti če prijenja priteznja, odjenja tudi odteznja, in kjer ni napadov, je bramba odveč.

— Razpis preč. tukajšnjega knezoškofijstva 21. preteč. m. pod št. ³⁷⁶/₈₇ priporoča učiteljem in šolam te le reči: 1) zemljevid (Atlas) s 5. obrazi, a) Planigloben, b) Europa, c) österreichischer Kaiserstaat, — pol. Uebersicht, d) österreichischer Kaiserstaat — Höhenverhältnisse, e) ein Kronland der österr. Monarchie nach Wahl der betreffenden Schule). Obraz ene same kronovine veljá 50 kr., obraz vzhodnih kronovin pa 60 kr. Ta zemljevid služi posebno pri berlinskih obravnava v 4. razredu glavnih šol. Dobiva se na Dunaji pri knjigarji Artaria-tu (Kunsthandlung Artaria et Comp.) 2) Naznanja se, da je sedaj dokončan Steinhausar-jev zemljevid (Atlas für die 1. Stufe des geogr. Unterrichtes in den österr. - deutschen Schulen). Prodaja se zvezek po 1 gold. 3) Za poduk v risanji je na Dunaji v zalogi c. k. avstr. muzeja za umetnost in obertnijo (im Verlage des k. k. österr. Museums für Kunst u. Industrie) prišlo na svetlo 20 listov s podobami starih ilovnatih posod (Umrisse antiker Thongefässe). Veljajo 3 gold. 4) V zalogi šolskih knjig na Dunaji je na prodaj nov zemljevid avstrijskega cesarstva s slovanskimi imeni. Veljá 17 kr.

— Ravno kar izide v g. J. R. Milic-evi tiskarnici v pravlični obliki zvezek: „Napevi svetih pesem“, čveteroglasno postavil Gregor Rihar, mlajši. Tù je 10 mičnih napevov, med drugimi tudi 2 „Pred Bogom“, obhajilni, za veliki teden: „Sedem besedi Kristusovih na križi“ i. t. d. Ti napevi se bodo od 6. t. m. naprej dobivali pri g. skladataelju v seminišču v Ljubljani. Pevci in orglavci, kupujte jih!

— Pretečeni teden so bile dokončane nove volitve za kranjski deželni zbor, v kterega je zopet izvoljeno 21 poslancev, ki jih je priporočal národní volilni odbor. Bog daj, da bi iz tega zbora prišla tudi skoraj kaka zdatna pomoč ljudskim šolam in učiteljem!

Prememba v učiteljskem stanu.

Gospod Jan. Borštnik, učitelj na Oblokah, je za terdno postavljen.

Listnica. G. g. dopisnikom: Hvala za dopise! Pridejo kmali na versto. Prosimo, da se še dalje spominjate svojega „Tovarša“. — G. R. M. v Dr.: Poslali smo Vam oba lista; poprašajte na pošti!

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.